

NOMADEJA JA AKTIIVISIA KANSALAISIA

Kansallisvaltioiden ja kansalaisuuden itsestään selvät merkitykset näyttävät olevan muuttumassa tavalla, joka muistuttaa niiden aktiivisen tekemisen aikakausia. Aikuiskasvatuspolitiikka, -käytäntö ja -tutkimus ovat mukana muutoksessa: onko niissä kehitteillä kansalaisuuden uusi muunnos, joka yhdistää globaaleille markkinoille kelpaavan kuluttaja-tuottaja-työllistyjän ylikansallisesti toimivaan kulttuuriseen nomadiin?

Kansallisvaltio, jota halutaan sotilaallisesti, taloudellisesti ja poliittisesti puolustaa ja jonka uskotaan puolustavan asukkaitaan, tarvitsee kansan ja kansalaiset. Ne näyttävät puolestaan tarvitsevan edustuksen, näkyväksi tekemisen ja henkilöitymisen. Valtion, kansan ja kansalaisuuden suhteet ovat saaneet maailmassa monenlaisia muotoja. Ilkka Liikanen on tutkimuksissaan osoittanut fennomaanien pitkän ja esimerkillisen projektin itsensä, ajattelunsa ja toimintatapansa tekemiseksi suomalaisen kansan edustukseksi. Kansanliikkeiden ja järjestöjen tuli osaltaan tukea valtion ja kansalaisen suhteen välittömyyttä. Yhdysvaltoihin sopivaa kansalaisuutta taas muotoiltiin Putnamin mukaan yhteisöllisyyttä rakentavissa liikkeissä ja itsekasvatuksellisissa ohjelmissa, joiden murentuminen uhkaa kansallisvaltiollista yhteisyyttä. Kansallisvaltioiden rakentamisen vaihtoehdoille näyttää silti olleen yhteistä niihin kelpaavien kansalaisten systemaattisen ja massaluonteisen kasvattamisen institutionalisointi. Se käynnistyi yhtäältä lasten ja nuorten koulumaisesta kasvatuksesta, toisaalta alueellisesti tai sosiaalisesti rajattujen yhteisöjen elämäntapojen ja asenteiden muovaamisesta aatteellisen, poliittisen ja ammatillisen valistuksen kautta.

Anja Heikkinen

Akateeminen intelligentisia on perinteisesti pyrkinyt tai joutunut muotoilemaan sosiaalisen osallistumisen ja asemoitumisen käsitteellisiä ja ideologisia perusteita. Kansallisvaltioyhteiskuntien ja kansallisten talouksien rakentamiseen liittyi myös kasvatuksen ja sivistyksen tieteellisten käsitteiden ja mallien kehittäminen. Kun kansa ja sivistyneistö ovat tuottaneet toisiaan, on tulkinta sivistyksestä ollut keskeinen. Juha Siltala on kuvannut suomalaisen sivistyneistön sisäistä, psykohistoriallista itsensä muotoilun projektia, jossa se on etsinyt kansaa itsestään ja itseään kansasta. Sivistyneistön tulkintamahdollisuudet ovat riippuneet sen suhteesta kansallisiin poliittisiin ja taloudellisiin eliitteihin tai sellaisiksi pyrkiviin ryhmiin.

Perinteinen suomalainen aikuiskasvatus on määritellyt itsensä sivistyksen edustukseksi, sivistyneistön ja kansan itseymmärryksen mahdollistavaksi toimintakentäksi. Kuitenkin sen sivistyskäsitteistä ovat hallinneet länsimaisen opillisen eliitin henkiset arvot ja usko tieteeseen ja tiedolliseen oppimiseen. Vaihtoehtoihin tulkintoihin pyrkivät ohjelmat näyttävät sopeutu-

neen dominoivaan sivistysdiskurssiin synnyttäen puhetta esimerkiksi teknillisestä ja ammatillisesta sivistyksestä tai vaikkapa sydämen sivistyksestä.

Aikuiskasvatuksen paraatipuolella sivistyneistön, taloudellisen ja poliittisen eliitin ylläpitämä itseymmärrys on edelleen voimissaan. Kansalliseen aikuisten koulutustason nostamisohjelmaan pyrkivät koulutusinstituutiot eivät epäröi sovittaa sosiaali- ja työvoimapolitiittista alihankintatehtävänsä vapaan sivistystyön kunniakkaisiin kansakunnan rakentamisen ja sivistymisen perinteisiin. Erityisesti Irakin sota on tuonut näkyviin talouden ja politiikan ylikansallistumiseen sisältyvän sotilaallisen ulottuvuuden. Kansalaisen uuden muunnoksen on haluttava puolustaa jotain kansallisvaltion samaistumatonta entiteettiä ja uskottava sen puolustavan itseään. Sivistysdiskurssin muuntuminen, jopa korvautuminen, yhtäältä markkinataloudellisella oppimis- ja työllistymisdiskurssilla, toisaalta itserefleksiivisellä yksilödiskurssilla ilmentää myös sivistyneistön muuntumista. Millaista tiedollis-ideologista edustusta uudelle kansalaisuudelle se rakentaa uusissa sivistyksen tulkinnoissa ja millaisiin taloudellis-poliittisiin liittoutumiin sen on projektissaan nojaututtava? Zygmunt Bauman jatkaa teoksessaan *Notkea moderni* länsimaisten sosiologien ja postmodernien ajattelijoiden vuosia kestänyttä kertomusta kehkeytyvästä uuspaimentolaisuudesta kansalaisuuden ylittävänä maailmassa olemisen tapana. Millaista aikuiskasvatuksen itseymmärrystä oikeuttaa paikkaan ja aikaan sitoutumattoman, toiseen ja vieraaseen alati uteliaan avoimesti ja vastavuoroisesti suhtautuvan intellektuellin esikuva?

Tässä Aikuiskasvatus-lehden teemanumerossa herätellään keskustelua kansan ja kansalaisuuden vanhoista ja uusista muunnoksista. Samalla kokeillaan sisällön uutta jäsenystä, joka toivottavasti viestii lukijoille ja kirjoittajille toimituskunnan pyrkimyksiä lehden kehittämiseksi keskusteluvampaan suuntaan. Kaikkien numeroiden rungoksi odotamme aikuiskasvatus-tutkimusta ilmentäviä tieteellisiä artikkeleita, aikuiskasvatuksen käytännöistä nousevia ja ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä käsitteleviä kirjoituksia sekä teoriaa, käytäntöjä ja politiikkaa kommentoivaa keskustelua ja puheenvuoroja. Myös kirja-arviointien toivomme edustavan monipuolisesti teoriaa, politiikkaa ja käytäntöjä.

Anja Heikkinen